

A szünáogé ókori görög és zsidó jelentéséről

1. szünáogé

a, eredet

A szó profán jelentése a görögben Thukydides (II.18,3) óta kimutatható attikai: kszünáogé. Az ágo igéből származó szó jelentése: összehívni, összehozni, összegyűjteni, egyesíteni. Vonatkozik személyekre: szünáogé ándrosz káj gúnájkosz – férfi és nő összepárosítása: Platón, Theaetetus 150a, szünáogé tón okhlón – a tömegek gyülekezete: Polybius 4,7,6; és dolgokra: szünáogé khrémátón – tárgyak/vagyon gyűjteménye: Democritus, Fragmentum 222, Aristotelés a törvények gyűjteményét értette alatta, episztolón szünáogáj – levelek gyűjteményei: Memphisi Könyvkatalógus Kr.e. 3.sz., szünáogé tón szitikón kárpón – a gabona termésének betakarítása: Diodorus Siculus, V.21,5, szünáogé káj ektászejsz sztrátiász – a hadsereg összehívása és csatasorba állítása: Platón, Respublica VII.526d. Átvitt értelemben jelenti az arc (Isocrates: Orationes 9,44), a homlok és a szemöldök ráncolását és összevonását (Aristotelés: Problemata 4,2p.876b.10). A filozófiában a plátóni dialektikában az összefoglalást jelenti (szünopszisz: Platón, Respublica VII.537c), ellentétben a diájrejszisz-szel – szétválasztás: Platón, Phaedrus 266b. A logikában befejezést, következtetést, a bizonyítás levezetését jelenti (Aristotelés: Rhetorica II.23.p.1400.26;III.9p.1410a.22; Sextus Empiricus: Pyrrhoneae Hypotyposes II.135.143.170).

b, Septaginta

A szünáogé mintegy 200 alkalommal fordul elő a Septuagintában. Legtöbbször az édá - 130-szor, és a káhál - 135-ször fordításaként. 20 alkalommal más héber szót ad vissza, amikor is 16 héber szó megfelelőjeként jelentkezik. Az édá főleg a Exodus, Leviticus és a Numeri-ben található, az Deuteronomium-ban egyáltalán nincs. A káhál elsősorban az Deuteronomium, Ezdrás, Nehemiás és 1-2Krónikákban kihirdetést, felhívást, összegyűlést jelent egy vallási ünnepre, bírósági alkalomra vagy háborúba. Ebben az értelemben használja a Septuaginta az ekklesiá és a szünáogé szavakat (Példabeszédek 5,14: en meszo ekklesiász káj szünáogász: az ekklesiá és a szünáogé körében). Elsősorban a szünáogé hordozza a két héber szó jelentését, bár nem teljesen világos, hogy mikor melyik szóval történik a fordítás. A Zsoltár 40(39),10-ben a káhál ráv-ot egyszer - ekklesiá megálé-nak – nagy ekklesiá, egyszer pedig szünáogé pollé-nak – nagy szünáogé fordították.

A szünáogogé jelenti a termés betakarítását (Exodus 34,22); állatok és emberek, tárgyak összegyűjtését: pl. Jób 8,17: kőhalom, Leviticus 11,36: vizek összegyűlése, Dániel 11,10: néptömeget, Jeremiás 6,11: körtáncot járók csoportja, Szofoniás 3,8: a népek seregei. Az édá fordításakor jelentkezik igazán eredeti jelentése, a gyülekezés. Méhraj a Bírák 14,8-ban, a Zsoltár 68(67),31-ben egy bikacsorda, Ezékiel 38,4: a lovak és lovasok nagy tömege, Ezékiel 26,7: a barbárok serege, Ezékiel 32,22: a seolba eltemetett teljes asszír sereg parancsnokaikkal együtt.

A szünáogogé az 1Makk 14,28-ban így olvasható: „a papok, a nép, a nemzetségfők és az ország véneinek nagygyűlésén”. Elsősorban Izrael teljes közösségét jelenti a szó, tehát nem tisztán vallási fogalom, de van kultikus és jogi értelme is. Többes számban a pészáchi vacsoránál fordul elő (Exodus 12,6.46). Isten a szünáogogéban akarja magát megdicsőíteni (Leviticus 10,3). A szünáogogé előtt kellett felelni emberölésért (Józsue 20,9), és ítéletet is hozott (Numeri 35,12.24). A szünáogogének, a közösségnek volt feladata a káromkodónak és a szombat megszegőjének a megkövezése (Leviticus 24,14; Numeri 15,36).

Jóllehet a Septuaginta fordítója a szünáogogét csak a zsinagógai közösségre érti, eredeti karaktere nem veszett el. Mózes és Áron a szünáogogéhoz beszéltek: „Azt mondta Mózes és Áron Izrael fiainak egész szünáogogéjához:” (Exodus 16,6). Ez a szünáogogé azonban nem volt ideális gyülekezet, gyakran nevezi *πονηρα*-nak (ponérá – rossz, gonosz): Numeri 14,27.35. Ez a gyülekezet azonban átéli Isten csodáját is (Exodus 16,4; Numeri 20,11). A szünáogogé Kore - Koré szünáogogéja: Numeri 16,1 mellett ott áll a szünáogogé Küriu – az ÚR szünáogogéja: ádat Ádonáj (Numeri 27,17), és a kehál Ádonáj (Numeri 16,3). Izajás 56,8-ban a végidőkben szétszóratásból összegyűjtöttek szünáogogéját jelenti, az Ezékiel 37,10 szerint szünáogogét fognak alkotni Izrael házának, az Isten lelke által megelevenülő halottai.

Az ószövetségi apokrifekben érezhető az „összegyülekezet” fogalmának felbomlása és a szünáogogé jelentésének a helyi gyülekezetek felé való eltolódása (Jézus Sírak fia 4,7; Zsuzsanna 41,60).

c, zsidó források

A görögül beszélő zsidóság folytatta a Septuaginta szóhasználatát. Szerepel eredeti jelentése, a „vizek gyülekezete” (Josephus: Antiquitates 15,36), és gyűlés értelme is (ibid. 19,305). Sokszor jelenti a zsidó gyülekezetet is. A Septuagintával ellentétben egyes zsinagógai gyülekezetet kezd a szó jelenteni. Bizonyítják ezt a római zsidó sírfeliratok, ahol a zsinagógák híres személyekről

vannak elnevezve: szünáogé Augusztészion, - Agrippészion, - Hérodion. Másokat római városnegyedekről vagy iparuk után neveztek el: calcariensis – mészégető. A Vernaculi gyülekezet a Rómában meghonosodott zsidók, a szünáogé Hebreon-t pedig a Palesztínával összeköttetésben maradtak alkották. A Pantikapaionból (Krim) származó zsinagóga feliratoknál a szünáogé tón Judájon a zsidók gyülekezetét, a proszeukhé pedig az imaházat jelentette. Egy Stobi (Macedonia) feliraton a szünáogé - gyülekezet és a hágiosz toposz – szent hely egymástól el van különítve.

A Septuaginta ismeri a zsinagógát, mint gyülekezeti házat is. Ez a metonymia, fogalomi változás a diaszpórában ment végbe. Bizonyítja ezt Philo (Quod omnis Probus Liber sit 81) és Josephus is (Bellum Judaicum 2,285.289; 7,44; Antiquitates 19,300). A gyülekezetet és a zsinagóga épületet ugyanazzal a névvel illették. A proszeukhé szó először az imádság aktusát, később az istentiszteleti helyet, az imaházat jelentette. A Jak 2,2 az egyetlen újszövetségi hely, ahol a szünáogé keresztény istentiszteletet is jelent.

Qumránban az édá elsődleges jelentést kapott. A qumráni gyülekezet magát eszkatológikusnak tartotta (Közösség Szabályzata 1Qsa 1,1; 1,12; Háborús Tekercs 1QM 4,9). Az édá már nem jelenti Izrael teljes gyülekezetét, hanem csak egy kiválasztott maradékot. Nem világos, hogy mit értettek Qumránban a gyülekezet házán, talán a „gyűlés házát” (Háborús Tekercs 1QM 3,4 bét-móéd – gyülekezeti ház).

Az édá és a káhál is jelenti a gyülekezést a Talmudban (Ávót 4,11; Megillá 1,1) vagy a gyülekezetet (Bechórót 5,5) és csak ritkán a zsinagógát, mint épületet (Érubin 10,10; jSzánhedrin 8,2). A gyülekezeti házat az arám bét-kenistá – gyülekezeti ház és a héber bét-hákenászá – gyülekezeti ház jelentette. A kettő egymás mellett élt. Az Izajás 56,7-ben a bét-tefilá – imaház) a görög fordításban: proszeukhé. A há-bét – a ház egyszerűen a ho ojkosz – a ház megfelelője.

Bibliográfia

- K.ALAND: The Greek New Testament. Stuttgart, 1983.
 BALÁZS K.: Az első teljes Újszövetségi Szómutató Szótár Károli Gáspár - 1908-ban revideált – fordításához. Budapest, 1998.
 BALZ, H.-SCHNEIDER, G.: Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Stuttgart-Berlin-Köln, 1992.
 BARTHA T.: Keresztyén Bibliai Lexikon. Budapest, 1995.
 BAUER, W.: Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur. Berlin-New York, 1971.
 BLAU H.-LÁNG K.: Pé ál pé. Pápa, 1941.
 BURKHARDT, H.-GRÜNZWEIG, F.-LAUBACH, F.-MAIER, G.: Das Grosse Bibellexikon. Wuppertal, 1962.
 BURROWS, M.: A holt-tengeri tekercsek. Budapest, 1961.
 CZEGLÉDY S.-HAMAR I.-KÁLLAY K.: Bibliai Lexikon. Budapest, 1933.
 COENEN, L.: Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament. Wuppertal, 1970.
 FINÁLY H.: A latin nyelv szótára. Budapest, 1884.
 FRIEDRICH, G.: Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Stuttgart, 1964.

- FRÖHLICH I.: A Qumráni szövegek magyarul. Budapest, 2000.
- GESENIUS, W.: Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament. Berlin, 1962.
- GYÖRKÖSY A.-KAPITÁNYFY I.-TEGYEY I.: Ógörög-magyar szótár. Budapest, 1990.
- HAAG, H.: Bibliai Lexikon. Budapest, 1989.
- HATCH, E.-REDPATH, H.A.: A Concordance to the Septuagint. Michigan, 1991.
- IRMSCHER, J.-JOHNE, R.: Antik Lexikon. Budapest, 1993.
- The Interpreter's Dictionary of the Bible. Nashville, 1962.
- JENNI, E.-WESTERMANN, C.: Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament. München-Zürich, 1984.
- JÓLESZ K.: Zsidó hitéleti kislexikon. Budapest, 1985.
- KISS J.: Újszövetségi Görög-Magyar Szótár. Budapest, 1951.
- KLAUSER, T.: Reallexikon für Antike und Christentum. Stuttgart, 1954.
- KOMORÓCZY G.: Kiáltó szó a pusztában. A holt-tengeri tekercek. Budapest, 1998.
- LÉVAY I.-VIDA I.: Görög-Magyar Szótár. Budapest, 1906.
- LOCH, V.: Lexikon Graeco-Latinum in Libros Novi Testamenti. Ratisbonae, 1858.
- LOHSE, E.: Die Religion in Geschichte und Gegenwart. 1960.
- LUST, J.-EYNIKEL, E.-HAUSPIE, K.: A Greek-English Lexikon of the Septuagint. Stuttgart, 1992.
- MUNKÁCSI E.: Corpus Inscriptorum Judaicarum. Budapest. Libanon (folyóirat) 1940.3-4.sz.klly.
- MÜLLER, G.: Theologische Realenzyklopadie. Berlin-New York, 1994.
- NESTLE, E.-K.ALAND: Novum Testamentum Graece et Latine. Stuttgart, 1987.
- Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgata alapján. Budapest, 1997.
- PECZ V.: Ókori Lexikon. Budapest, 1904.
- POLLÁK K.: Héber-magyar teljes szótár. Budapest, 1881.
- REHKOPF, F.: Septuaginta-Vokabular. Göttingen, 1989.
- Bo REICKE-L.ROST: Biblisch-Historisches Handwörterbuch. Göttingen, 1964.
- SCHMOLLER, A.: Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament. Stuttgart, 1951.
- Septuaginta. Stuttgart, 1979.
- 'jbtvk 'jxjbn hrvt rps. London, 1976.
- SOLTÉSZ F.-SZINYEI E.: Görög-Magyar Szótár. Sárospatak, 1875.
- STRACK, H.: Einleitung in den Talmud. Leipzig, 1908.
- ÚJVÁRI P.: Magyar zsidó lexikon. Budapest, 1929.
- UNTERMAN, A.: Zsidó hagyományok lexikona. Budapest, 1999.
- VARGA ZS.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz. Budapest, 1992.
- Vollständiges Hebräisch-chaldäisch-rabbinisches Wörterbuch über das alte Testament, die Thargumim, Midraschim und den Talmud; mit Erläuterungen. Grimma, 1841.
- WIENER, G.B.: Biblisches Realwoerterbuch. Lepzig, 1848.